

Original Research / Özgün Araştırma

Türkiye’de COVID-19’a Yönelik İlk Psikososyal Tepkiler: Bir İçerik Analizi*

Acute Psychosocial Responses to COVID-19 in Turkey: A Content Analysis

¹ Bahanur Malak AKGÜN**, ² Adeviye AYDIN

ÖZET

Amaç: Türkiye’de ilk bir aylık süreçte toplumun COVID-19’a yönelik akut psikososyal tepkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. **Yöntem:** Nitel araştırma desenine göre, Türkiye’de tirajı yüksek beş gazetenin web site arşivlerindeki 11 Mart-11 Nisan 2020 tarihleri arasındaki COVID-19’a yönelik psikososyal tepkileri içeren 179 gazete haberi içerik analiziyle çözümlenmiştir. Web sitelerinde haber içerikleri taranırken kullanılan anahtar kelimeler Türkiye, COVID-19, koronavirüs, pandemi, sağlık, hastalık, karantina, önlem, koruma, müdahale, tepki ve uyum’dur. **Bulgular:** Araştırmada temalar; salgına karşı oluşan duygusal tepkiler, işlevsel ve işlevsel olmayan baş etme biçimleri olarak sıralanmaktadır. Her bir temanın alt temaları da bulunmaktadır. Salgının akut döneminde toplumda oluşan duygular korku, tedirginlik ve paniktir. Salgına yönelik işlevsel olmayan psikososyal baş etme şekilleri olarak kendi sağlıklarını umursarken başkalarının sağlıklarını umursamama, salgından aşırı korktukları için veya salgın önlemleri sonucunda oluşan kısıtlamalar nedeniyle intihar olguları saptanmıştır. Karantinadakilerin izolasyonlarından kaynaklı öfkelerinin şiddete dönüşmesiyle diğerlerinin hastalığa yakalanması şeklinde isteklerinin olduğu ve COVID-19’u bulaştırmaya yönelik davranışlar sergiledikleri anlaşılmıştır. Salgına yönelik alınan önlem kurallarına uyulması yönündeki ikazlar sonrasında ve örselenebilir grupların kendilerine yönelik stigmatik davranışlara verdikleri bir tepki olarak şiddet davranışları gözlenmiştir. Aşırı korumacı davranışlar sergileyenlerse kendi izolasyonlarını kendileri gerçekleştirmiştir. Salgına yönelik işlevsel psikososyal baş etme şekilleri ise kentten köye göç veya tatil yörelerine gitme, tamamlayıcı tıp uygulamalarına başvurma, karantina kurallarına uymayanları polise ihbar etme, psikolojik destek hizmetleri oluşturma, spiritüel uygulamalara başvurma, salgının kontrol, tedavi ve bakımında etkin çalışanlar için dayanışma ve paylaşma eğilimi gösterme olduğu anlaşılmıştır. **Sonuç:** Pandeminin akut döneminde çok sayıda birey korku, tedirginlik ve panik yaşamış bu duygularla işlevsel ve işlevsel olmayan baş etme şekillerine başvurmuştur. Bu nedenle pandemilerde toplumun psikososyal tepkilerinin tanımlanması ve ruh sağlığının korunması ve iyileştirilmesi önemli konular haline gelmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, pandemi, psikososyal tepkiler, gazete haberleri, içerik analiz.

ABSTRACT

Objective: The aim of the study was to determine the acute psychosocial responses of society to COVID-19 in Turkey. **Method:** This qualitative study was conducted in 11 March-11 April 2020 between in the website archives of five newspapers with high circulation in Turkey, 179 news containing the psychosocial responses to COVID-19 were analyzed by content analysis. Keywords used when scanning news content on websites are Turkey, COVID-19, coronavirus, pandemic, health, disease, quarantine, prevention, protection, intervention, response, and compliance. **Results:** Themes were emotional responses, functional and dysfunctional coping styles to the epidemic. Each theme also has sub-themes. Emotional responses were fear, anxiety and panic. Some cared about their own health not caring about the others. Suicide cases were that they were extremely afraid of the epidemic or because of the restrictions caused by the epidemic measures. Some in quarantine behaved in attempts to infect COVID-19. Violent behaviors were observed after warnings to obey the precautionary rules against the epidemic and as a reaction to stigmatic behavior directed at them by vulnerable groups. And those who exhibit excessive protectionist behavior have carried out their own isolation. The functional psychosocial coping styles for the epidemic were that migration from the city to the village, applying to complementary medicine practices, reporting to the police those who do not comply with quarantine rules, creating psychological support services, applying spiritual practices, and tendencies to solidarity for those who are active in the control, treatment and care of the epidemic. **Conclusion:** The acute period of the pandemic, many individuals experienced fear, anxiety and panic and resorted to functional and dysfunctional coping styles. For this reason, in pandemics identification of society’s psychosocial responses of the society and how to protect mental health have become important issues.

Keywords: COVID-19, pandemic, psychosocial responses, newspaper news, content analysis.

Received / Geliştirilme Tarihi: 22.04.2021, Accepted / Kabul tarihi: 12.07.2021

* Bu çalışma, 15-16 Ocak 2021 tarihlerinde İzmir’de Online gerçekleştirilen COVID-19 Pandemisinde Araştırma-Yayın ve Eğitim Süreçlerine Bakış Kongresi’nde online sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Ardahan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Çamlıçatak Mevkii, 75002, Merkez/ARDAHAN, TURKEY

**Address for Correspondence / Yazışma Adresi:

Ardahan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü Çamlıçatak Mevkii, 75002, Merkez/ARDAHAN, TURKEY

Tel: +90 543 915 8846 E mail: bahnur_mk@hotmail.com

AKGÜN Malak B, AYDIN A. Türkiye’de COVID-19’a Yönelik İlk Psikososyal Tepkiler: Bir İçerik Analizi. TJFMPC, 2021;15(3): 581-593.

DOI: 10.21763/tjfm.925644

1. GİRİŞ

Çin'in Hubei Eyaletinin başkenti Wuhan'da Aralık 2019'da yeni bir koronavirüs (COVID-19) tespit edilmiştir.¹ Tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüsü, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından Uluslararası Halk Sağlığı Acil Durumu olarak ilan edilmiştir.² Türkiye COVID-19 virüsüyle 11 Mart 2020 tarihinde karşılaşmış, tüm ülkede virüs yayılmaya devam etmiş ve ölümlere neden olmuştur.³ COVID-19 virüsünün oluşturduğu salgın, büyük bir küresel sağlık krizini ortaya çıkarmıştır.⁴ Bu krizin birey ve toplum üzerine fiziksel, ruhsal, sosyal ve ekonomik açıdan etkileri bulunmaktadır. Kontrol edilmesi güç olan salgın, büyük ölçekli davranışsal değişimler getirdiği için bireyler üzerinde psikolojik bir yük oluşturmuştur.^{4,5} Bireylerin hastalığa yönelik verdiği psikolojik tepkiler; stres, anksiyete, depresif belirtiler, uyku bozuklukları, inkar, öfke ve korku olarak sıralanabilir.^{6,7} Salgının başlangıcında Çin'de yapılan bir çalışmada, katılımcıların yarısından fazlasında salgının psikolojik etkilerinin orta şiddetli olduğu ve yaklaşık üçte birisinin orta düzeyde anksiyete yaşadıkları bildirilmiştir.⁸ Ayrıca salgın, olumsuz duygularda artış, olumlu duygularda ve yaşam doyumunda azalma gibi bir dizi duygusal tepkilere neden olmuştur.⁹ Toplumdaki bireyler içinde bulunulan duruma ve salgına yönelik sıklıkla korku, endişe ve panik duygularını deneyimlemişlerdir. Paniğin başlıca nedenleri, virüsün insandan insana geçiş göstermesi, sıkı karantina önlemlerinin gerekliliği ve DSÖ'nün hastalığı uluslararası bir sorun olarak duyurması şeklinde sıralanabilir.¹⁰ Pandemi sürecinde yalnızlık, çaresizlik, korku, suçluluk, travma sonrası stres, anksiyete, depresif duygular hissedilmiş ve duygusal çöküş yaşanmıştır. Bu nedenle, toplumun ruh sağlığının nasıl korunacağı önemli bir konu haline gelmiştir. Literatür incelemesinde pek çok çalışmada, salgının insanlara verebileceği derin ve geniş bir yelpazede psikososyal etkiler olduğu ortaya konmuştur.⁴⁻¹⁰

Salgının sağlık üzerinde ciddi olumsuz etkilerinin olması ve ölümlere yol açması nedenleriyle sosyal açıdan da çeşitli korunma önlemlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda ülke çapında seyahat kısıtlaması ve karantina önlemleri toplumun sağlığını korumaya yönelik gerçekleştirilmiş olup, toplumsal düzenin yeniden sağlanması ve sağlığın yükseltilmesi amaçlanmıştır. Özellikle risk gruplarının, hastalığın ruhsal ve fiziksel sonuçlarını azaltmaya yönelik evde kalmaları, fiziksel temastan kaçınmaları ve çeşitli gereksinimlerinin karşılanması konusunda acil eylemler oluşturulmasının önemi vurgulanmıştır.¹¹ Sosyal yaşantıdaki bu değişimler eğitim, iş yaşamını da etkilemiştir. Tedbirler ışığında bu süreçte bireyler işlerini ev ortamlarından yürütmeye

çalışmış ve eğitimin devamlılığı çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir.

Bireyler COVID-19 sürecindeki gelişmeleri daha çok medya aracılığıyla takip etmiş ve gelişmelerden haberdar olmuşlardır. Haberler bireylerin duygu yoğunluğunu, davranışsal tepkilerini ve yaşantılarını etkilemiştir. Pandemi sürecinde salgının toplumun ruh sağlığına yönelik etkileri sosyal medya verileri kullanılarak anlaşılabilmiştir.¹² Medya, COVID-19 hakkında halkın bilinçlenmesi, karantina nedenlerinin bildirilmesi, salgına yönelik pratik önerilerde bulunulması için aracı bir role sahip olmuştur.¹³ Ancak medya hafif semptomları seyredenlerin aksine enfekte olmuş kişilerin ya da ölenlerin sayısını bildirerek olumsuz duyguları da arttırabilmiştir.⁴ Medyadaki kitle iletişim haberleri yanlış bilgilenmeye, korku, öfke gibi olumsuz psikolojik etkilere yol açabilmiştir.¹⁴ Bu nedenle salgın sürecinde kitle iletişim araçlarının toplumun ruhsal baskı altında olmalarını önlemek için uygun haber temaları kullanmaları gerekliliği vurgulanmıştır. Ek olarak medya pandemiyle ilgili raporların doğruluğunu sağlamakla da yükümlü olmalıdır. Medya dünyasında bir konuyu seçme, durumu araştırma, veri toplama ve nihayet haberleri sunmadan önce materyalin gerçekliğinin doğrulanmasında titiz bir çaba gerekmektedir.¹⁵ Medya pandemi sürecinde pandeminin biyolojik ve fiziksel yönlerini daha fazla, zihinsel ve ruhsal yönlerini ise daha az ele almıştır ve almaya devam etmektedir.^{6-8,10,16-23} DSÖ, bireylerin endişelenmelerine neden olan COVID-19 ile ilgili haberlerin izlemesinin, okumasının veya dinlemesinin en aza indirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.² Ancak pandemi süresince alınan karantina önlemleri ve çeşitli kısıtlamalar, gazetelerin toplumun dış dünyaya açılan pencereleri olmalarını sağlamıştır. Gazeteler araştırmacılar için de toplumu dolaylı yollardan değerlendirme araçları olmuşlardır. Literatür incelendiğinde COVID-19 pandemisi ile ilgili farklı ülkelerdeki medya içeriklerinin özellikle gazete içeriklerinin analiz edildiği birçok çalışmaya ulaşılmıştır.²⁴⁻²⁸ Çünkü gazeteciler olayları ele alırken belirli bakış açıları doğrultusunda çerçeveler inşa ederek kamuya sunar. Bu nedenle karantina süresince toplumun pandemiye psikososyal tepkilerini değerlendirmek için gazete haberleri önemli veri kaynakları olmuştur. Zafri ve ark.²⁵ çalışmalarında gazete haberlerinin içerik analizini gerçekleştirmiş, COVID-19'un ekonomi ve yaşam tarzları üzerindeki etkisi, farmasötik olan ve olmayan önlemler gibi temalara ulaşmıştır. Belirlenen temalar, zaman çizelgesine aktarılmış ve gelecekte salgın ve pandemi yönetimi için dört aşamalı bir pandemi yönetimi çerçevesi geliştirilmiştir.

Türkiye’de COVID-19’a karşı toplumun psikososyal tepkilerinin, COVID-19’un duygusal ve davranışsal sonuçlarının araştırılması, bireylerin hastalığı değerlendirme biçimlerinin anlaşılmasına, topluma yönelik etkili psikolojik yardımların geliştirilmesine katkı sağlayabilir.^{10,16,21,22} Tanımlayıcı çalışmalar müdahale programlarının hedeflenmesi için belirli faktörlere ışık tutacağından, bu konunun incelenmesi oldukça önemli ve gereklidir. Bu nedenle bu çalışmada Türkiye’de ilk bir aylık süreçte toplumun COVID-19 virüsüne yönelik psikososyal tepkilerinin gazete haberleri aracılığıyla içerik analizi tekniğiyle belirlenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırma nitel araştırma desenine göre tasarlanmıştır. Türkiye’de ilk yeni tip Koronavirüs vakasının duyurulduğu 11 Mart 2020 tarihinden itibaren bir aylık süreçte toplumun genel olarak psikososyal yönden tepkilerinin medyadaki haberler aracılığıyla belirlenmesi amaçlanmıştır. Böylece toplumun akut dönemdeki duygusal, davranışsal ve sosyal tepkilerinin ilk yansımaları ortaya konmaya çalışılmıştır. Türkiye’de tirajı yüksek beş gazetenin (*Sözcü, Hürriyet, Milliyet, Sabah, Habertürk*) web sitesi arşivleri²⁹ 11 Mart-11 Nisan 2020 tarihleri arasında, araştırma kriterleri doğrultusunda taranmıştır.

Web sitelerinde haber içeriklerinde anahtar kelimeler olarak Türkiye, COVID-19, koronavirüs, pandemi, sağlık, hastalık, karantina, önlem, koruma, müdahale, tepki, uyum kelimeleri taranmıştır. Bu anahtar kelimeleri içeren 897 gazete haberine ulaşılmıştır. Araştırmacılar bir aylık süre içinde COVID-19 haberlerinde yer alan psikososyal tepkileri içeren toplam 179 gazete haberini incelenmiş ve değerlendirmiştir. Haberler, araştırmacılar tarafından elektronik ortamda word dosyasına aktararak biriktirilmiştir. Tekrarı önlemek için aynı içerikte olan farklı gazetelerde yayımlanan haberlerden yalnızca bir haber verilere dahil edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olmayan haberler araştırmaya dahil edilmemiştir.

2.1 Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde içerik analiz tekniği kullanılmıştır. İçerik analizinde, özellikle haber içeriklerinde yer alan COVID-19 hakkındaki bilgi, psikososyal ve spiritüel sağlık davranışlarıyla ilişkili temaların tespitine odaklanılmıştır. Nitel araştırmalarda içerik analizi, veriler geleneksel (tümevarım), yönlendirilmiş (tümdengelim) ve özetleyici yaklaşımlardan yararlanılarak gerçekleştirilmektedir.³⁰ Bu araştırmada tümevarımsal içerik analizinden yararlanılmıştır. Tümevarımsal içerik analizinde araştırmacıların

araştırma sorularını, kategorileri veya temaları kullanarak cevaplayabilmeleri için verileri azaltma ve gruplandırma süreci kullanılır. Bir analiz biçimi seçildikten sonra, araştırmacı verileri açık kodları tanımlamak için kullanır ve bunlar daha sonra alt kavramlar, kategoriler ve temalar oluşturmak için benzer içerik içeren diğer açık kodlarla birleştirilir.³¹ İçerik analizinde ilk olarak araştırmanın amacı doğrultusunda belirlenen haber içeriklerinin her biri araştırmacılar tarafından bağımsız olarak tekrar tekrar okunarak kodlanmış, tema ve alt temalar belirlenmiştir. Ardından araştırmacıların ayrı ayrı belirlediği tema ve alt temalar hakkında görüşülerek ortak tema ve alt temalara ulaşılmıştır. Böylece nitel araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.³²

İçerik analizinde, veri setinde sıklıkla tekrarlanan ve yoğun vurgu yapılan olay ve olgulardan kodlar çıkarılmıştır. Birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmiş ve bunları okuyucunun anlayabileceği biçimde düzenlenmiştir. Çalışmada nitel veri analizinde genellikle önerilen üç yöntem bir arada kullanılmıştır. İlk olarak, toplanan verilerin özgün şekline mümkün olduğunca bağlı kalınmıştır. Gerekliğinde haber içerikleri doğrudan alıntı yapılarak sunulmuş böylece söz konusu özgünlüğün geçerliği arttırılmıştır. İkinci yöntem olarak, veriler betimsel bir yaklaşımla sunulmakla birlikte, bazı kodların belirlenmesi, kodlardan kategorilere ve kategorilerden temalara gidilmesi sağlanmıştır. Ayrıca temalar arasında ilişkiler de kurulmuştur. Üçüncü yöntem olarak, araştırmacıların konu hakkındaki bilgi düzeylerine göre tematik analizler gerçekleştirilerek temaların belirlenmesi sağlanarak veriler analiz edilmiştir.³⁰⁻³⁴

2.2 Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmacılar tarafından sosyal medya platformlarından elde edilen veriler, uygun tanımlama sağlanarak temin edilebilir. Bu çalışmada toplanan tüm bilgiler kamuya ait olduğu ve çalışmada katılımcılarla herhangi bir etkileşime girilmediği için etik kurul onayı gerekmemiştir.¹² Çalışma COVID-19 pandemisiyle ilişkili olduğu için çalışmanın Sağlık Bakanlığı Bilimsel Araştırmalar izni alınmıştır.

3. BULGULAR

İçerik analizi sonucunda salgına karşı oluşan duygular, salgına yönelik işlevsel psikososyal baş etme biçimleri ve salgına yönelik işlevsel olmayan psikososyal baş etme biçimleri olarak adlandırılan üç temaya ulaşılmıştır. Bu temaların alt temaları da oluşturulmuştur.

3.1 Salgına Karşı Oluşan Duygular Teması

Haber içerikleri incelendiğinde salgının akut döneminde toplumda oluşan duygular *korku, tedirginlik ve paniktir*. Korku alt temasına ulaşmamızı sağlayan haberlerin bazıları aşağıda sunulmuştur.

Corona virüsü nedeniyle evdeki kıyafetleri toplayıp banyoda yıkamaya çalışan 4 yaşındaki oğlu ...'yı cep telefonu kamerasıyla görüntüledi. Medyada "En kapsamlı ve samimi virüs temizliği. Su sesine koşunca gördük ki, suyu açmış ve evde ne var ne yok suyun altına atıyor." Hürriyet

Herkeste bir korku var. Koronavirüsten korkuyorlar. Birçoğu da koronavirüsten korkup, buraya geldi. Sözcü, Hürriyet

Tedirginlik alt temasına ulaşmamızı sağlayan haberlerin bazıları şunlardır;

Vatandaşlar koronavirüs endişesiyle diken üstünde. Öksüren ya da hapşırın kişilere karşı tedirgin olunuyor. (Vatandaşların) yaşadığı panik, iş yerinin güvenlik kamerasına yansdı. Halı dükkanında hapşırın bir kişi çalışanlar ile müşterilerde paniğe neden oldu. Müşterilerin korkuyla sağa sola kaçışmaları, iş yerinin güvenlik kamerasına yansdı. (Olay tanıklarından biri) "Ben montuma sarıldım. Montuyla yüzümü korudum. Arkadaşlarım dükkandan kaçtı. Gündemde koronavirüs var. Biz de dikkat etmeye çalışıyoruz. Tedirgin olduk. Kendisi de ne olduğunu anlayamadı, o da kaçtı" Sabah

"Eve gelince çocuklar haliyle tedirgin oluyor. Ben de çocuklara çok yanaşmaktansa vaktimi arabada geçirmeyi tercih ediyorum". Sabah

Panik alt temasına ulaşmamızı sağlayan haberlerden birisi ise aşağıdadır;

... kan vermeye gelen kadının ateşi 39 dereceye çıkınca, kan verme noktasındaki görevliler polise haber verdi. Corona şüphesi kapsamında kadının çevresinde geniş güvenlik önlemleri alındı. Meydanda kısa süreli panik yaşandı. Sağlık durumu kontrol edilen kadının ateşi tekrar ölçüldüğünde ise 36.5 olarak çıktı. Sağlık ekipleri tarafından kontrol edilen kadının bir şey olmadığı belirtilerek serbest bırakıldı. Sözcü

3.2 Salgına Yönelik İşlevsel Psikososyal Baş Etme Şekilleri Teması

Salgına yönelik işlevsel psikososyal baş etme şekilleri ise kentten köye göç veya tatil yörelerine gitme, tamamlayıcı tıp uygulamalarına başvurma, karantina kurallarına uymayanların polise ihbar

edilmesi, psikolojik destek hizmetlerinin oluşturulması, camilerde dua okunması gibi spiritüel uygulamalar, salgının kontrol, tedavi ve bakımında etkin çalışanların maddi ve manevi olarak desteklenmesi, yani dayanışma ve paylaşma eğilimi gösterme ve COVID-19'a dikkat çekmek için "Evde Kal Türkiye" ve "Hayati Çağrı" uygulamalarının olması alt temaları şeklinde sıralanabilir. Aşağıda bu alt temalara ulaşmamızı sağlayan haber içerikleri yer almaktadır.

3.2.1 Kentten Köye Göç Ya Da Tatil Yörelerine Gitme Alt Teması

Kovid-19 vakasının Türkiye'de görülmesinin ardından, okulların da tatil edilmesiyle birlikte tatil beldelerinde yoğunluk yaşandı. ... yazlıkçılar, sezon başlamadan yazlık evlerini açtı ... Birçoğu da koronavirüsten korkup, buraya geldi Sözcü Hürriyet

Karadeniz'de, Mayıs ayında başlayan yayla ve köylere göç geleneği, korona virüsü salgını nedeniyle bu yıl erken başladı. Kalabalık şehirlerden uzaklaşarak daha sakin olan köy ve yaylalara çıkanlar... Sözcü

3.2.2 Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarına Başvurma Alt Teması

Yeni tip COVID-19 virüsünün bulaşma, tedavi ve bakımı hakkındaki bilgi eksiklikleri nedeniyle tamamlayıcı tıba başvuruda artış olduğu, haber içeriklerinden anlaşılmaktadır.

Corona virüse karşı bitkisel ürünlere talep arttı... Ağırıklı olarak vatandaşlar bağışıklık sistemini güçlendirici takviye edici bitkiler ile dezenfekte edici yağlar tüketiyor. Bu yağların dezenfekte özelliği var. Ayrıca arı sütü, bal, propolis de çok tercih ediliyor... Boğaz ağrılarına iyi gelen bağışıklık sistemini güçlendiren bitkiler alıyoruz. Kolonya ile dezenfekte ediyoruz ama vücudumuz için de bitkisel çözümler bulmaya çalışıyoruz... Kendimizce önlem almaya çalışıyoruz. Milliyet

... sosyal medyada dolaşan "kına koronavirüse iyi geliyor" iddiasıyla kına satışlarında patlama yaşandı. Sabah

'Corona Virüse iyi geliyor' iddiaları sumak satışını patlattı! Hürriyet

3.2.3 Korona İhbarları Alt Teması

"... kişiye, koronavirüs tedbirleri kapsamında 14 gün evden çıkmaması gerektiği bildirildi. Ancak, bu kişi, bugün, karantina altında olması gereken evden çıkıp, otomobiline bindi. Durumu fark eden komşuları, polisi aradı." Hürriyet

“İstanbul’da koronavirüs karantinasından kaçan hasta, Tekirdağ’daki evinde bulundu. Bu kişiyi karşısında gören ailesi, durumu 112 Acil Sağlık Merkezi ve jandarma ekiplerine bildirdi. Yeniden kaçmak isterken jandarma ekiplerince yakalanan E.Ç, ... karantinaya alındı.” Sabah

3.2.4 Spiritüel Uygulamalar: Maneviyat Alt Teması

“... yeni tip koronavirüs (Kovid-19) tedbirleri kapsamında “Evde kal” çağrısına uyanlar vatandaşlar için görüntülü psikolojik destek hizmeti başlatıldı.” Habertürk

“Camide cemaatiyle bir araya gelemeyen imamlar, sosyal medya üzerinden dualarla vatandaşlara ulaşıyor. İmamlar evden çıkamayan vatandaşın ihtiyaçlarını karşılayıp onlar için bağış topluyor. “Sosyal medya kanalından canlı olarak sohbet dua yapıyoruz. Uzaktan da olsa ibadetlerimizi yapmaya devam ediyoruz.” Sabah

3.2.5 Paylaşmak, Dayanışmak ve Hastalığa Dikkat Çekmek (Evde Kal Türkiye ve Hayati Çağrı) Alt Teması

Bu temada “Evde Kal Türkiye” çağrılarını, hayati çağrılar, salgının kontrolünde ve tedavisinde etkin çalışan meslek gruplarının maddi ve manevi olarak desteklenmesi ön plana çıkmaktadır. Vatandaşlara evde kalın çağrısı yaparak, “Hastanede yatıp tavana bakmaktansa evde oturup ailenizle zaman geçirmek daha iyidir” demeçlerinin gazetelerde yer aldığı saptanmıştır. Salgının kontrolünde ve tedavisinde etkin çalışan meslek gruplarının bu aşamada maddi (maske, solunum cihazı üretimi) ve manevi olarak desteklenmesi sağlanmıştır.

“... öğretmenler, yeni tip koronavirüsle (Kovid-19) mücadelede yoğun mesai harcayan sağlık çalışanlarına destek olmak amacıyla maske üretiyor” Habertürk

“... kavga ihbarı ile olay yerine gelen polisler, alkışlarla ve yaş pasta ile karşılandı. Gençler tüm senaryoyu hazırlarken korona virüs salgınına düşünerek maskelerini, eldivenlerini de taktı, sosyal mesafe kurallarına uyararak polisler ile birlikte pastayı kestiler.” Sabah

“... paramotor pilotu ... corona virüs salgınına karşı farkındalık oluşturmak için gökyüzüne çıktı. Yaklaşık bin metre yükseklikte gerçekleştirdiği farkındalık uçuşunda vatandaşlara seslenen ... Korona virüs salgını nedeniyle zorunlu olmadıkça insanların dışarı çıkmaması gerektiğini belirtti.” Sözcü

3.3 Salgına Yönelik İşlevsel Olmayan Psikososyal Baş Etme Şekilleri Teması

Bu temada özellikle asılsız ihbarlarla huzursuzluğa, paniğe neden olmaya çalışanların olduğu saptanmıştır. Kendi sağlıklarını umursarken başkalarının sağlıklarını umursamama eğiliminde olanların olduğu, salgından aşırı korktukları için veya salgın önlemleri sonucunda oluşan kısıtlamalar nedeniyle intihar olgularının gerçekleştiği saptanmıştır. Yine bu temada hastalığın kendilerine bulaşmasından aşırı derecede korkanların, diğerlerinin sağlıklarını düşünmeden COVID-19’un kendilerine bulaşmasını önleyici tedbirler aldıkları, kullanılan maske, eldiven gibi kontamine malzemelerin çöp kutularına atılmadığı anlaşılmıştır. Salgın ve ölüm korkusuyla etkin baş edememe nedeniyle inkâr yaşayanların ise kendi ve diğerlerinin sağlıklarını umursamama eğiliminde oldukları saptanmıştır. Karantinadakilerin, izolasyonlarından kaynaklı öfkelerinin, şiddete dönüşmesiyle diğerlerinin de hastalığa yakalanma isteğinde oldukları ve COVID-19 virüsünü bulaştırmaya yönelik davranışlar sergiledikleri anlaşılmıştır. Aşırı korumacı davranışlar sergileyenler ise kendi izolasyonlarını kendileri gerçekleştirmiştir. Örneğin az insanla görüşme kararı alan bir çift, bir ağacın üzerine yapmış oldukları evde kalmaya başlamışlardır. Ek olarak pandeminin akut döneminde salgına yönelik alınan önlem kurallarına uyulması yönündeki ikazlar sonrasında ve örselenebilir grupların kendilerine yönelik stigmatik davranışlara verdikleri bir tepki olarak şiddet davranışları gözlenmiştir. Haber içeriklerinde stigmatizasyondan kaynaklı örselenebilir gruplara yapılan zorbalıklar, şiddet eğilimlerine de rastlanmıştır. Ne yazık ki şiddet, psikolojik ve fiziksel boyutlarda gerçekleşmiştir. Salgında ölüm riski yüksek grubun yaşlılar olması nedeniyle yaşlılar için alınan önlemler, salgınla ilgili bilgi eksikliklerinden kaynaklı olarak özellikle gençler tarafından yanlış anlaşılmış ve sonuçta yaşlılar toplum tarafından stigmatize edilmiştir. Yabancıların stigmatizasyon nedeninin ise salgının ortaya çıkış merkezinin ülke dışı kaynaklı olmasıyla ilgili olduğu anlaşılmıştır. Aşağıda bu alt temalara ulaşmamızı sağlayan haber içerikleri yer almaktadır.

3.3.1 Size De Bulaşım - Kendi Sağlığını Umursarken Başkalarının Sağlığını Umursamama Alt Teması

Haberler detaylı incelendiğinde, hastalığı önlemeye yönelik alınan önlemler çerçevesinde maske, eldiven kullanımı neticesinde kontamine olmuş malzemelerin çöp kutularına atılmayıp çevreye gelişi güzel atılması, toplu taşıma araçlarının içine maskelerin atılmasının nedeni sadece hastalığın yayılması hususunda toplumun yeterli bilgiye sahip

olmadıklarından ve hastalığın ciddiyetini akut dönemde tam olarak kavrayamadıklarından kaynaklanmaktadır. Ayrıca hastalığın kendisine bulaşması hususunda aşırı korku yaşayanların da diğerlerini düşünmeden ben merkezci bir şekilde önleyici tedbirler aldıkları anlaşılmaktadır. Türkiye’de hastalık şüphesi ile karantinaya alınan kişilerin karantina nedeniyle engellenmelerine yönelik olarak bir şiddet davranışı olarak diğerlerinin de hastalığı yaşama isteğinde ve davranışında buldukları anlaşılmaktadır.

... bir kişinin, corona virüsü korkusuyla eli yerine asansör düğmesine ayağıyla basma anlarının olduğu görüntüler sosyal medyada çok sayıda kişi tarafından paylaşılarak tepki çekti. Sözcü

“Bir grup insanın karantinadan kaçmak için polislerle mücadele ettiği görüldü. ... görevi sadece sizin güvenliğinizi sağlamak olan polis memurlarının yüzlerine tükürdünüz hastalık varsa onlara da bulaşsın diye...” Sözcü

3.3.2 Aşırı Korumacı Davranışlar Sergileme Alt Teması

Çalışmada hastalığın oluşturduğu gerginlik ve tedirginlik duyguları ile birlikte toplumdaki bireylerden bazılarının hastalığa yönelik koruma önlemlerinde aşırı davranışlar sergiledikleri belirlenmiştir.

Yetkililerin çağrısına kulak vererek salgın döneminde olabildiğince az insanla görüşme kararı alan çift, daha öncesinde ormanın ortasında bulunan bir ağacın üzerine yapmış oldukları evde kalmaya başladı. Sabah

Gündelik hayatımda gittiğim yerleri yazıyorum. 2 metre alanımdaki insanları not alıyorum. Şu anda sizinle röportaj yaptığım için sizi de yazacağım. Bunları Allah korusun bir enfekte olma durumunda günlüğe bakarak sizinle iletişim halinde olmaları hayati olur. Böylelikle virüsün yayılmaması anlamında güzel bir tedbir olarak düşündüm. Umarım bugünleri atlatırız ve bunlarda birer anı olarak kalır. Sözcü

3.3.3 Şiddet - Kurallara Uy İkazından Sonra Şiddet / Stigma ve Stigmadan Kaynaklı Şiddet Alt Teması

Şiddet alt teması detaylı olarak değerlendirildiğinde; pandeminin akut döneminde hastalığı önleyici tedbirlerle ilgili kurallara uy uyarılara verilen bir tepki olarak, örselenebilir grupların kendilerine yönelik stigmatik davranışlara verdikleri bir tepki olarak ve stigmatizasyonun gerçekleştiği örselenebilir gruplara yönelik zorbalıklar olarak şiddet psikolojik ve fiziksel boyutlarda gerçekleşmiştir.

“Koronavirüs var, sigara dumanını markete üfleme” diyen okul müdürünü bıçakladı. Sabah

Göl kenarında balık tutan şahıs, yanındaki Afganistan uyruklu kişiye “Siz buraya coronavirus mü getiriyorsunuz?” diyerek saldırdı. Kavganın büyümesi sonrasında saldırgan, Afgan şahısı vücudunun çeşitli yerlerinden bıçakladı. Hürriyet, Sabah

Görüntüde yaşlı bir adamı durduran gençler, yüzüne zorla maske takarak başına kolonya döktü. Görüntüde “Virüsün birini bulduk” diyen şahıs, gitmek isteyen yaşlı adamı “Bak lan buraya” diyerek zorla durduruyor. “Virüs vak’asına yakalanmış acil müdahale timi geldi” diyerek yaşlı adama maske takan genç, başına da kolonya döküyor. “Kesinlikle kimseye bulaşmıyorsun, doğru hastaneye gidiyorsun” diyen genç, yaşlı adamı gönderiyor. Hürriyet, Sabah

3.3.4 İntihar Alt Teması

Salgının etkilerine yönelik bir diğer işlevsel olmayan baş etme biçimi de bireylerin kendilerine zarar verme eğiliminde olmaları ve bunun neticesinde intihar vakalarının gerçekleşmesidir. Medyanın bu doğrultudaki içerikleri şöyledir:

.... intihara kalkışan ..., tedavisinin tamamlanmasının ardından döndüğü evinde dün gece pencereden atlayarak intihar etti., ifadesinde corona virüs haberlerinin psikolojini bozduğunu, virüsün kendisine ve ailesine bulaşmasından endişe ettiğini söyledi., “Ne yaptığımı hatırlamıyorum, corona virüs haberleri psikolojimi bozdu” diye ifade vermişti. Milliyet

“Antalya’nın Alanya ilçesinde yaşayan İran uyruklu ..., iddiaya göre Almanya’ya çalışmaya gelen sevgilisinin koronavirüs tedbirleri nedeniyle geri dönememesi nedeniyle 4’üncü kattaki evinin balkonundan atlayarak intihar etti.” Hürriyet

3.3.5 Stigmatizasyon Alt Teması

Yaşlılar salgın nedeniyle ölüm riski yüksek gruplar oldukları için hastalığa yakalanmamaları yönünde önemli tedbirler alınmıştır. Bilgi eksikliğinden kaynaklı olarak halk tarafından özellikle gençler tarafından bu tedbirler yanlış anlaşılmış ve sonuçta yaşlılar stigmatize edilmiştir. Yabancıların stigmatizasyonu ise salgının ortaya çıkış merkezinin ülke dışı kaynaklı olmasıyla ilgilidir. Yani bu iki grup hastalık kaynağı gibi algılanmış, düşüncül duygu ve davranışlara maruz kalmışlardır. Özellikle yaşlılar alınan sıkı karantina önlemleri nedeniyle sosyal etkinliklere katılamamaktan dolayı yalnız ve aktivesiz kaldıkları için kendilerini sık sık hissetmişlerdir. Düşüncül duygu ve davranışlara maruz kalan

yaşlılar ise mahcup hissetmiş, utanmış ve öfke duygusuyla birlikte şiddet eğilimi gösterenler olmuştur.

Sinop'ta site girişine asılan 'sağlık çalışanlarının ön asansörleri değil, arka asansörleri kullanmalarını rica ederiz' yazılı uyarı tepkilere neden oldu. Uyarı yazısının asıldığı sitenin yöneticisi ..., yanlış anlaşılma olduğunu ve çok üzgün olduklarını belirtip özür diledi. Hürriyet

Sokakta gördükleri her yaşlıyı kayıt alan gençlere birçok kesimden tepki yağıyor. O görüntülerden biri de dün akşam sosyal medyaya düştü. Bir yaşlı adamı sorular ile sıkıştıran gencin üslubu tepki çekti. Mahcup bir hale bürünen yaşlı adama destek yağarken, kısa sürede videoyu çeken kişinin de evde kalmayarak sokaklarda dolaştığı ortaya çıkarıldı. Sabah, Hürriyet

3.3.6 İnkâr - Kendi Sağlıkını ve Diğerlerinin Sağlıkını Umursamama Alt Teması

Pandeminin akut döneminde hastalıkla etkin baş edememe neticesinde savunma mekanizmalarından inkârın sıklıkla kullanıldığı içerik analiziyle belirlenmiştir.

... berberlerden bazılarının evde tıraş yapmaya başlaması Berberler Odası'nı harekete

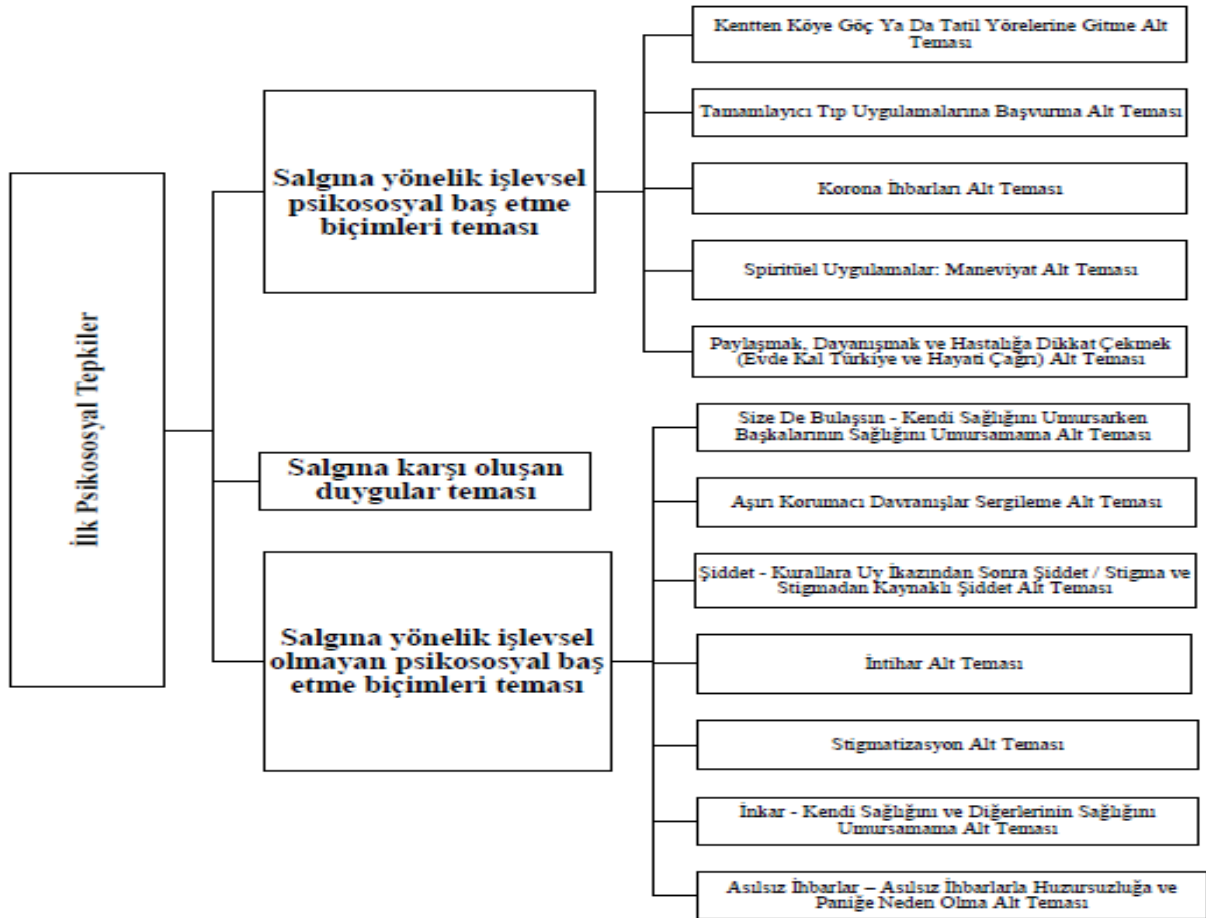
geçirdi. Oda, evde tıraşın da yasak kapsamına girdiğini ruhsat iptalini gündeme getirdiğini açıkladı. Sabah

... korona virüs tedbirleri kapsamında kapatılan hamam kahvehaneye çevrildi. İhbar üzerine hamamı basan polisleri karşılarında gören vurdumduymaz kişiler büyük şaşkınlık yaşadı. Habertürk

3.3.7 Asılsız İhbarlar – Asılsız İhbarlarla Huzursuzluğa ve Paniğe Neden Olma Alt Teması

... 112'yi defalarca arayan kişiler, bir market için "burada koronavirüslü hasta var" ihbarı yaptı. 112 ekipleri ihbarı kayda alıp olay yerine gelince marketin fotoğraflarını çekip, sosyal medyadan koronavirüs paniğini paylaştılar. Milliyet, Habertürk

... corona virüs vakası olduğu yönünde sosyal medyada paylaşımlar yapan ..., polis tarafından gözaltına alındı... emniyetteki işlemlerinin ardından 'Halk arasında korku ve panik yaratmak' suçundan adliyeye sevk edildi. Hürriyet

Şekil 1: Pandemide ilk psikososyal tepkiler tema ve alt temalar

4.TARTIŞMA

Türkiye’de ilk bir aylık süreçte toplumun COVID-19 virüsüne yönelik psikososyal tepkilerinin gazete haberleri aracılığıyla incelendiği çalışmada salgına karşı oluşan duygular, salgına yönelik işlevsel psikososyal baş etme biçimleri ve salgına yönelik işlevsel olmayan psikososyal baş etme biçimleri olmak üzere üç temaya ulaşılmıştır. Çalışma bulgularına göre akut dönemde salgına karşı oluşan duygular korku, tedirginlik ve paniktir. Virüsün enfektivitesi ve zararlılığının artması, onaylanmış vaka ve ölüm sayılarının artması, bulaşma tarzını ve iletim hızını çevreleyen çok spekülasyon olması sonucunda toplumda olumsuz duygular yayılmaya ve salgın toplumun ruh sağlığını tehdit etmeye başlamıştır. Çok sayıda insan duygusal çöküş yaşamış, çaresizlik, korku, endişe, suçluluk, gerginlik, stres ve depresif duygular hissetmişlerdir. Bu nedenle, toplumun ruh sağlığının nasıl korunacağı önemli bir konu haline gelmiştir. Literatür incelemesinde pek çok çalışmada, salgının insanlara verebileceği derin ve geniş bir yelpazede psikososyal etkiler olduğu ortaya konmuştur.^{6-8,10,16-23,35-38} Çin’de yapılan bir çalışmada, bireylerin COVID-19’un ciddiyetini algılama düzeylerinin, toplumda bir dizi olumsuz duygusal ve davranışsal tepkiler ile ilişkili olabileceği saptanmıştır.^{21,22} Karantinaya alınan kişilerin sosyal etkileşimleri kısıtlandığı ve sosyal rollerini, sorumluluklarını gerçekleştirmede engellendikleri için bu kişilerde stres¹⁸, öfke ve yalnızlık duyguları gelişebildiği gibi hastalar arasında da ölüm korkusu gibi ciddi endişeler ortaya çıkabilmektedir.³⁸

COVID-19 salgını genellikle tedavi ile önlenilecek kaygı, korku ve belirsizliğe neden olmuştur.^{23,37} Hastalığın bulaşmasının öngörülemezliği, hastalığın ne zaman kontrol edileceğinin bilinmemesi, yani belirsizlik ve riskin ciddiyeti en stresli durumları oluşturmuştur.^{37,39} İnsanların sağlıkları ve aileleri hakkında daha fazla endişe duyarken, eğlenceye katılmama ve arkadaşlarıyla vakit geçirememesi hakkında daha az endişeli oldukları saptanmıştır.⁴⁰ COVID-19 salgınında genellikle panik,^{16, 39,41} hasta olma veya ölme korkuları, çaresizlik duyguları yaşandığı saptanmıştır.^{8,16,37} Bu nedenle salgınlar, ciddi olarak toplumsal paniği tetikleyebilir. Özellikle yeni tehditler içeren COVID-19 gibi salgınlar, bireylerin anksiyete düzeylerini bildik tehditlerden daha fazla arttırmıştır.⁴² Ne yazık ki bulaşma ve iyileşme konusunda belirsizliğin çok olduğu ve ölüm riskinin yüksek olduğu yeni tip hastalıklara karşı korkular, tehlikeli şüpheliğe dönüşebilir.⁴³

Bu tür krizler karşısında psikolojik müdahalelerin toplum ruh sağlığı bağlamında sağlık sisteminin bir parçası olduğu bilinmektedir.^{16,39,44} Özellikle COVID-19 salgını gibi yeni tip pandemilerin akut süreçlerinde daha iyi psikososyal sağlığa sahip ve psikososyal sağlığı bozulmuş

grupların tanıtıcı özelliklerini tanımlamak önemlidir. Ayrıca bu süreçte riskli grupların olumsuz psikososyal tepkileri ile ilişkili etkenleri tanımlamak da oldukça önemlidir.^{9,16,17,21,22,39,41} Böylece elde edilen bulgular riskli gruplarının ruh sağlığını iyileştirmek ve psikolojik müdahaleleri formüle etmek için kullanılabilir. COVID-19 salgını sürecinde ruh sağlığı desteği çağrıları, bireylerin artan ruhsal yüklerine psikolojik destekler sağlamak için artış göstermiştir. Bu bağlamda Çin’de⁴¹ ve Türkiye’de⁴⁵ COVID-19’dan etkilenen insanlar için acil psikolojik kriz müdahalesi için yönergeler yayınlanmıştır.

Kesin bilgi olmadığında, insanlar spekülasyonlara ve boşlukları doldurmaya başlayabilirler. Bu genellikle söylentilerin yayılmasını hızlandıran bir katalizör olan duygusal bulaşmaya karşı hassasiyette artışa neden olabilmektedir.⁴⁶ Sonuçta yanlış ya da asılsız bilgiler kitleler arasındaki endişeyi artırabilmektedir.³⁹ Özellikle kötü niyetli kişiler de bu süreçte devreye girerek sosyal medya üzerinden ya da polise asılsız ihbarlarla huzursuzluğa ve paniğe neden olabilmektedir. Jin ve ark.¹⁹ salgın ve virüsle ilgili bilgilerin etkili ve zamanında iletilmesinin önleyici tedbirler ile yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. COVID-19 hakkında endişe verici çeşitli videoların sosyal medyada dolaştığı belirtilmektedir.^{12,13,16,17} Bu nedenle halk arasında panik yaratan sosyal medyadaki videoların yüklenmesini otomatik olarak engelleyebilen dâhili algoritmaların olması gerekliliği savunulmaktadır. Ülkelerde bu tür sansasyonel videoların yayınlanmasını yasaklayan ve yayınlandığında cezalandırılmasını sağlayan yasalar olmalıdır.⁴⁷

Akut süreçte salgına yönelik işlevsel psikososyal baş etme biçimleri geliştirme elbette çok önemlidir. Çalışmada toplumun işlevsel psikososyal baş etme biçimleri hastalığı önleme davranışlarını içermektedir. COVID-19’a önem verme ya da COVID-19’un ciddiyetini algılama daha çok duygusal ve davranışsal problemlerle ilişkili olmasına rağmen, toplumun sosyal katılımını ve tedbir davranışlarını paradoksal olarak arttırmıştır. Böylece COVID-19’un ciddiyetini algılama, salgınların kontrolüne yardımcı olan eylemleri geliştirmiştir. Pandemi akut döneminde bireyler bir bulaş önlemi olarak sosyal etkinliklere sınırlı katılmış, yalnızca önlem etkinliklerinde bulunmuşlardır.^{21,22} Bu bağlamda pandemi akut süreçlerinde bulaş önlemleri konusunda kişilerde kontrol ve güven duygularının oluşturulması, olumsuz psikolojik tepkilerin gelişmesini azaltabilir.⁸ Bunun için bulaş önlemleri kapsamında tamamlayıcı tıp uygulamalarına başvurma, korona ihbarları, kentten köye göç ya da tatil yörelerine gitme ve aşırı korumacı davranışlar sergileme salgının yarattığı psikolojik etkiler ile baş etmek için geliştirilen psikososyal tepkiler ile bağlantılı olabilir.

Tamamlayıcı tıp uygulamalarına başvurma işlevsel psikososyal baş etme biçimlerinden bir tanesidir. Modern tıp, bir hastalığa kesin bir yanıt veremediğinde tamamlayıcı tıba başvuruda artış olması literatürle uyumludur.⁴⁸ Pandemi vaka sayıları arttıkça, sadece toplumun endişelerini arttırmakla kalmayacak, aynı zamanda muazzam psikolojik sıkıntıya, özellikle müdahaleci anılar, kaçınma davranışları, sinirlilik gibi kronik semptomlara yol açacak travma sonrası stres bozukluğunun gelişmesine ve tedavi edilmezse duygusal uyuşmaya (emotional numbing) neden olabilecektir.³⁶ Bu nedenle bireylerde bu psikolojik rahatsızlıklara çare arama davranışları çeşitli uygulamalara yönelmelerini sağlayacak ve bireylerin stresleriyle etkili bir biçimde baş etmesine katkı sağlayacaktır.

Bir diğer işlevsel psikososyal baş etme biçimi salgının akut sürecinde kentten köye göç ya da tatil yörelerine gitmedir. Yüksek riskli salgın bölgelerindeki insanların kaygı düzeylerinin, orta riskli bölgelerdeki insanların kaygı düzeylerinden önemli ölçüde daha yüksek olduğu^{17,19} ve yüksek riskli salgın bölgelerindeki insanların olumsuz duygusal bulaşmaya yatkınlıklarının daha fazla olduğu belirtilmiştir.¹⁹ Bu nedenle yaşam ortamının değişimi duygusal gerginliğin azalmasında etkili bir yöntem olarak nitelendirilebilir.

DSÖ⁴⁹ de COVID-19'a yönelik ruh sağlığını ve psikososyal refahı desteklemek için 'kendinizi koruyun ve başkalarına destek olun' çağrısında bulunmuştur. Başkalarına ihtiyaç duydukları zamanda yardım etmek hem destek alan kişiye hem de yardımcıya fayda sağlayabilir. Bu bağlamda hastalığa dikkat çekmek, paylaşmak ve dayanışmak temasından anlaşılacağı gibi bir birlik ve bütünlük içerisinde salgının önlenmesi, tedavisi ve bakımında çalışmak dayanışma yaratmaya yardımcı olabilir. Güçlü sosyal destek, doğal afetin neden olduğu veya deneysel manipülasyonun neden olduğu stresi hafifletmek, fiziksel ve ruhsal sağlığı korumak için çok önemli bir kaynaktır.⁵⁰ Paylaşmak ve dayanışmak spiritüalite veya maneviyat ile ilişkilidir.⁵¹ Çalışmada toplumun maneviyatlarını artırıcı uygulamalarda buldukları da anlaşılmaktadır.

Akut süreçte salgına yönelik işlevsel olmayan psikososyal baş etme biçimlerini tanımlamak toplum ruh sağlığını koruma ve bakım uygulamalarının planlanmasında elbette çok önemlidir. Çalışmada ne yazık ki bazı kişilerin kendi sağlığını umursarken başkalarının sağlığını umursamadıkları saptanmıştır. Haber içeriklerinden hastalığın kendisine bulaşması hususunda aşırı korku yaşayanların, diğerlerini düşünmeden benmerkezci bir şekilde bulaş önleyici tedbirler aldıkları anlaşılmaktadır. Çünkü çaresizlik ve endişe gibi olumsuz duygular çoğu zaman insanları zararlı olabilecek kanıtlanmamış yöntemler ve

çözümler kullanmaya motive edebilir. Bu olumsuz duygusal bulaşmaya duyarlı kişiler, Sağlık Bakanlığı tavsiyesi veya düzenlemeleriyle çatışan toplumsal inançları daha kolay takip edebilir. Böylece toplum sağlığı önlemlerini tehlikeye atabilirler.^{12-13,16,17,52} Araştırma bulgularına göre şiddet bunlardan biridir. Çalışmada engellenme, korku, tedirginlik ve panik duygularının şiddete neden olabileceği anlaşılmaktadır. Stigmatizasyona uğrayan yaşlı gruba şiddet uygulayanların gençler olduğu haberlerde gözlenmektedir. Bir başka çalışmada da salgınlarda gençlerin³⁵ psikolojik sorunları sergileme risklerinin daha yüksek olduğu belirtilmiştir.^{21,22} Bu bağlamda gençlerin hastalık nedeniyle yaşadıkları korku, tedirginlik ve gerginlik örselenebilir gruplara şiddet davranışı göstermelerine neden olabilir. Bu şiddet davranışları bu duygular ile işlevsiz bir baş etme eylemi olabilir. Çalışmada pandeminin akut sürecinde yaşlıların da kendilerine yönelik stigmatizasyondan ya da kısıtlamalar nedeniyle engellemelerinden dolayı şiddete başvurdıkları anlaşılmaktadır. Çünkü yaşlılar, bilişsel gerilemesi veya demansı olanlar ve özellikle tecrit edilmiş olan kişiler salgın sırasında daha endişeli, öfkeli, stresli, ajite ve geri çekilmiş olabilirler.⁴⁹

Şiddet gibi zarar verme davranışı diğerlerine yönelik olabileceği gibi kişinin kendisine yönelik de olabilir.^{37,53} Bu çalışmada pandeminin akut döneminde engellenme, hastalık ve ölüm korkularının intihara neden olabileceği saptanmıştır. Hindistan'da 50 yaşındaki bir erkek ailesini korumak için kendisini karantinaya almış ve ona yaklaşmaya çalıştıklarında ailesine ve arkadaşlarına taş atmıştır. Daha sonra COVID-19'u edinmiş olduğu korkusu ve paniği nedeniyle hayatına bir ağaca kendini asarak son vermiştir.⁴⁷ Bunun için salgınlarda akut dönem ruhsal süreçlerin saptanması, işlevsel olmayan psikososyal tepkilerin oluşmasının engellenmesinde oldukça hayati önem taşımaktadır.^{6-8,10,16-23}

Çalışma bulgularında literatürle uyumlu bir şekilde stigmanın yaşlılara ve yabancılara yönelik olduğu belirlenmiştir. Literatürde salgınlarda stigmatizasyonun yaşandığı özellikle genç, yaşlı, kadın ve göçmen işçiler gibi korunmasız gruplara daha fazla dikkat edilmesi gerektiği bildirilmiştir.⁴⁷ Oysa DSÖ⁴⁹, COVID-19 salgını herhangi bir etnik kökene veya uyruğa yönelik ilişkilendirilmemesi, bu konuda hassas davranılması ve destek olunması gerektiğini vurgulamıştır.

Çalışma bulgularına göre kendini bulaş tehdidi altında hissetmek, aşırı korku ve panik duyguları yaşamak aşırı korumacı davranışlar sergilemeye neden olmuştur. Bireylerin hastalık ve ölüm korkularıyla etkin baş edememeleri nedeniyle inkâr yaşadıkları düşünülmektedir. İnkâr bu süreçte kendi sağlığını ve diğerlerinin sağlığını

umursamama şeklinde davranışa dönüşebilmektedir. Pandemi akut sürecinde bazı kişilerin kaçınma davranışında buldukları belirtilmiştir.¹⁷ Bazen bu etkisiz baş etme davranışları bilgi eksikliğinden de kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle virüs hakkında bilimsel bilgileri olabildiğince kapsamlı bir şekilde kamuoyuna duyurmak, toplumun sosyal etkinliklere (yani sosyal katılımlarını) katılmasını ve sağlıklı davranışlar (yani önleyici davranışlar) geliştirmeye yönelik motivasyonlarını artırabilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Gazete haberlerinin içerik analizi sonuçlarına göre, pandeminin akut döneminde çok sayıda birey korku, tedirginlik ve panik yaşamış bu duygularla işlevsel ve işlevsel olmayan baş etme şekillerine başvurmuştur. Bu nedenle pandemilerde özellikle akut dönemde toplumun psikososyal tepkilerinin tanımlanması ve ruh sağlığının nasıl korunacağı önemli konular haline gelmiştir. Salgına yönelik psikolojik yanıtları ve toplumsal dinamiklerdeki değişiklikleri anlamak, tanımlamak psikolojik müdahalelerin, acil ruh sağlığı yönetiminin iyileştirilmesini, toplumun kaygısının ve korkusunun hafifletilmesini kolaylaştıracaktır. Çünkü psikolojik sorunlar toplumsal işbirliğini ve hastalığa müdahaleyi etkileyebilmektedir. Sağlık personeli bu örüntüleri öngörmeli, salgının iletişim ve etkileşimleri etkilediğini kabul etmelidir. Bunun için sağlık otoritelerinin erken psikolojik müdahaleler için sosyodemografik bilgilere dayanarak yüksek riskli grupları tanımlamaları gerekmektedir. Bu çalışma bulguları COVID-19 pandemisi devam ettikçe psikolojik destek stratejilerinin geliştirilmesi ve risk gruplarının tespiti için hayati öneriler sağlayacaktır. Bu bağlamda bu çalışma pandeminin akut döneminde olası psikolojik etkiler hakkında literatüre sağlayacağı bu bulgularla, sağlık personeline toplumu bilinçlendirme ve toplumun farkındalığını artırmada yardımcı olabilecek ve toplumda paniği azaltmak için hızlı ve etkili kararlar verilmesinde destek sunabilecektir. Çünkü toplumun bilinç ve farkındalığı, salgını önleyici tedbirlerde toplumun ne ölçüde yer alacaklarını belirlemektedir. Etkileşimin ve iletişimin sınırlandırıldığı, karantina önlemlerinin alındığı COVID-19 salgınında olduğu gibi herhangi bir başka salgın ve pandemiden etkilenen hastalar, aileleri ve toplum için elektronik cihazlar ve uygulamalar kullanarak psikolojik danışmanlık sağlayacak güvenli hizmetler oluşturulmalıdır.

Medyanın bireylerin işlevsel ve işlevsel olmayan davranış biçimlerini ortaya koyması nedeniyle salgın durumlarında koruyucu önlemlerin düzenlenmesinde medya aracı bir role sahiptir. Bu nedenle medyanın sağlıklı yaşam davranışlarını da daha çok ortaya koyması bireylerin sağlık algısının

olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayacağından dolayı medyadaki haberlerin bu doğrultuda artırılması önerilmektedir. Bu doğrultuda yapılacak olan çalışmaların da sağlık algısının ortaya konulmasına yönelik medyanın etkisini ele alarak incelemesi önem taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmada kitle iletişim araçlarından gazete haberleri incelenmiş olup, diğer kitle iletişim araçları ve haber içerikleri dışlanmıştır. Çalışma, Türkiye’de tirajı yüksek beş gazetenin web site arşivlerindeki 11 Mart-11 Nisan 2020 tarihleri arasındaki COVID-19’a yönelik psikososyal tepkileri içeren gazete haberlerini kapsamaktadır. Çalışma bulguları sadece pandeminin akut döneminde sergilenen psikososyal tepkileri kapsamaktadır. Pandemi halen devam ettiği için temalar zamanla değişebilir.

Çıkar Çatışması: Yazarların herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Maddi Destek: Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR:

1. Loveday H. Fear, explanation and action – the psychosocial response to emerging infections. *Journal of Infection Prevention* 2020; 21(2):44-46.
2. World Health Organization. Mental Health and Psychosocial Considerations during the COVID-19 Outbreak 2020. <https://www.who.int/docs/default-source/coronavirus/mental-health-considerations.pdf> Erişim Tarihi: 02/04/2020.
3. Sağlık Bakanlığı. Pandemi 2020. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66494/pandemi.html> Erişim Tarihi: 20/12/2020.
4. Bavel JJV, Baicker K, Boggio PS. et al. Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nat Hum Behav* 2020; 4(5):460-471.
5. Zu J, Ji P, Pang J, Zhong Z, Li H, He C, Zhang J, Zhao C. Clinical characteristics of COVID-19: A meta-analysis. *Journal of Medical Virology* 2020; 92(10):1902-1914.
6. Yao H, Chen JC, Xu YF. Patients with mental health disorders in the COVID-19 epidemic. *The Lancet Psychiatry* 2020; 7:e21. [doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30090-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30090-0).
7. Torales J, O’Higgins M, Castaldelli-Maia JM, Ventriglio A. The outbreak of COVID-19 coronavirus and its impact on global mental

- health. *International Journal of Social Psychiatry* 2020; 66(4):317-320.
8. Wang C, Pan R, Wan X, Tan Y, Xu L, Ho C.S et al. Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *Int. J. Environ. Res Public Health* 2020; 17(5):1729.
 9. Li S, Wang Y, Xue J, Zhao N, Zhu T. The impact of COVID-19 epidemic declaration on psychological consequences: A study on active weibo users. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2020; 17(6):2032.
 10. Qiu J, Shen B, Zhao M, Wang Z, Xie B, Xu, Y. A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry* 2020; 33(2):e100213. doi: 10.1136/gpsych-2020-100213.
 11. Armitage R, Nellums LB. COVID-19 and the consequences of isolating the elderly. *The Lancet Public Health* 2020; 5(5): E256 [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30061-X](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30061-X).
 12. Li J, Xu Q, Cuomo R, Purushothaman V, Mackey T. Data mining and content analysis of the chinese social media platform weibo during the early COVID-19 outbreak: Retrospective observational infoveillance study. *JMIR Public Health And Surveillance* 2020; 6(2):e18700. doi: 10.2196/18700.
 13. Depoux A, Martin S, Karafillakis E, Preet R, Wilder-Smith A, Larson H. The pandemic of social media panic travels faster than the COVID-19 outbreak. *Journal of Travel Medicine* 2020; 27(3):taaa031.
 14. Wang Y, McKee M, Torbica A, Stuckler D. Systematic literature review on the spread of health-related misinformation on social media. *Soc Sci Med* 2019; 240:112552.
 15. Liu Q, Zheng Z, Zheng J, Chen Q, Liu G, Chen S et al. Health communication through news media during the early stage of the COVID-19 outbreak in China: Digital topic modeling approach. *Journal Of Medical Internet Research* 2020; 22(4):e19118.
 16. Ho CS, Chee CY, Ho RC. Mental health strategies to combat the psychological impact of COVID-19 beyond paranoia and panic. *Ann Acad Med Singap* 2020; 16;49(3):155-160.
 17. Qian M, Wu Q, Wu P, Hou Z, Liang Y, Cowling BJ et al. Psychological responses, behavioral changes and public perceptions during the early phase of the COVID-19 outbreak in China: A population based cross-sectional survey. *MedRxiv* 2020. doi: 10.1101/2020.02.18.20024448 (in press).
 18. Zhang SX, Wang Y, Rauch A, Wei F. Health, distress and life satisfaction of people in China one month into the COVID-19 outbreak. *Psychiatry Research*. 2020; 288:112958. Doi: 10.1016/j.psychres.2020.112958.
 19. Jin Z, Zhao K, Xia Y, Chen X, Yu H, Tamunang T et al. Psychological responses to the coronavirus disease (COVID-19) outbreak. *ChinaXiv*. 2020; 14:1-16. doi10.12074/202003.00005 (in press).
 20. Liu N, Zhang F, Wei C, Jia Y, Shang Z, Sun L et al. Prevalence and predictors of PTSS during COVID-19 outbreak in China hardest-hit areas: Gender differences matter. *Psychiatry Research* 2020; 287:112921.
 21. Li JB, Yang A, Dou K, Wang LX, Zhang MC, Lin XQ. Chinese public's knowledge, perceived severity, and perceived controllability of COVID-19 and their associations with emotional and behavioural reactions, social participation, and precautionary behaviour: A national survey. *BMC Public Health* 2020; 20(1):1589. DOI:<https://doi.org/10.1186/s12889-020-09695-1>
 22. Li JB, Yang A, Dou K, Cheung RYM. Self-control moderates the association between perceived severity of coronavirus disease 2019 (COVID-19) and mental health problems among the Chinese public. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 2020; 17(13):4820. doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112921.
 23. Park SC, Park YC. Mental health care measures in response to the 2019 novel coronavirus outbreak in Korea. *Psychiatry Investigation* 2020; 17(2):85–86. doi: 10.30773/pi.2020.0058.
 24. Vinnakota D, Parsa AD, Arafat SY, Sivasubramanian M, & Kabir, R. COVID-19 and risk factors of suicidal behavior in UK: A content analysis of online newspaper. *Journal of Affective Disorders Reports* 2021; 4:100142. <https://doi.org/10.1016/j.jadr.2021.100142>
 25. Zafri NM, Afroj S, Nafi IM, & Hasan MMU. A content analysis of newspaper coverage of COVID-19 pandemic for developing a pandemic management framework. *Heliyon* 2021; 7(3): e06544. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2021.e06544>
 26. Kar SK, Menon V, Arafat SY, Rai S, Kaliamoorthy C, Akter H, ... & Sridhar VK. Impact of COVID-19 pandemic related lockdown on Suicide: analysis of newspaper reports during pre-lockdown and lockdown period in Bangladesh and India. *Asian Journal of Psychiatry* 2021; 60:102649. <https://doi.org/10.1016/j.ajp.2021.102649>
 27. Martikainen J, & Sakki I. How newspaper images position different groups of people in relation to the COVID-19 pandemic: A social representations approach. *Journal of*

- Community & Applied Social Psychology. 2021; 1–30. <https://doi.org/10.1002/casp.2515>
28. Amann J, Sleigh J, & Vayena E. Digital contact-tracing during the Covid-19 pandemic: an analysis of newspaper coverage in Germany, Austria, and Switzerland. *Plos one* (2021; 16(2):e0246524. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0246524>
 29. Gazete Tirajları. Günlük Gazetelerin Tirajları. <http://gazetetirajlari.com> Erişim Tarihi: 02/04/2020.
 30. Mayring P. Qualitative Content Analysis: Theoretical Foundation, Basic Procedures and Software Solution. Klagenfurt 2014. <http://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:0168-ssoar-395173>. Erişim Tarihi: 02/04/2020.
 31. Kyngäs H. Inductive content analysis. In: Kyngäs H, Mikkonen K, Kääriäinen M editors. *The Application of Content Analysis in Nursing Science Research*. Switzerland: Springer; 2020. p. 13-25.
 32. Creswell JW. *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage. (2013).
 33. Balcı A. *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Yayıncılık(2011).
 34. Yıldırım A ve Şimşek H. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Genişletilmiş 7. Baskı). (2008). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
 35. Huang Y, Zhao N. Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 outbreak in China: A web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Research* 2020; 288:112954 (in press).
 36. Sun L, Sun Z, Wu L, Zhu Z, Zhang F, Shang Z et al. Prevalence and risk factors of acute posttraumatic stress symptoms during the COVID-19 outbreak in Wuhan, China. *MedRxiv* 2020. doi: 10.1101/2020.03.06.20032425 (in press).
 37. Xiang YT, Yang Y, Li W, Zhang L, Zhang Q, Cheung T et al. Timely mental health care for the 2019 novel Coronavirus outbreak is urgently needed. *Lancet Psychiatry* 2020; 7:228–229.
 38. Zhang J, Wu W, Zhao Z, Zhang W. Recommended psychological crisis intervention response to the 2019 novel Coronavirus pneumonia outbreak in China: A model of West China hospital. *Precis. Clinical Med* 2020; doi: 10.1093/pcmedi/pbaa006. pbaa006 (in press).
 39. Bao Y, Sun Y, Meng S, Shi J, Lu L. 2019-nCoV epidemic: address mental health care to empower society. *The Lancet* 2020; 395:37–38.
 40. Levin J. Mental health care for survivors and healthcare workers in the aftermath of an outbreak. In: Huremović D editör. *Psychiatry of Pandemics a Mental Health Response to Infection Outbreak*. Switzerland: Springer Nature AG, 2019. p. 127-141. https://doi.org/10.1007/978-3-030-15346-5_11.
 41. Duan L, Zhu G. Psychological interventions for people affected by the COVID-19 epidemic. *The Lancet Psychiatry* 2020; 7(4):300-302.
 42. Coughlin SS. Anxiety and depression: linkages with viral diseases. *Public Health Reviews* 2012; 34(2):7.
 43. Larson HJ. The biggest pandemic risk? Viral misinformation. *Nature* 2018; 562(7726):309–310.
 44. Zhou X. Psychological crisis interventions in Sichuan Province during the 2019 novel coronavirus outbreak. *Psychiatry Research* 2020; 286:112895.
 45. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Salgın Hastalık Dönemlerinde Psikolojik Sağlamlığımızı Korumak Yetişkinler İçin Bilgilendirme Rehberi* 2020. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_03/21161617_brosur_yetiskin_son.pdf Erişim Tarihi: 20/12/2020.
 46. Na K, Garrett RK, Slater MD. Rumor acceptance during public health crises: Testing the emotional congruence hypothesis. *Journal of Health Communication* 2018; 23(8):791–799.
 47. Goyal K, Chauhan P, Chhikara K, Gupta P, Singh MP. Fear of COVID 2019: First suicidal case in India! *Asian Journal of Psychiatry* 2020; 49:101989.
 48. World Health Organization. *Traditional, Complementary and Integrative Medicine* <https://www.who.int/traditional-complementary-integrative-medicine/about/en/> Erişim tarihi: 12/10/2020.
 49. World Health Organization. *Statement on the Second Meeting of the International Health Regulations (2005) Emergency Committee Regarding the Outbreak of Novel Coronavirus (2019-nCoV)*. [https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)](https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov)) Erişim tarihi: 30/01/2020.
 50. Guilaran J, Terte ID, Kaniasty K, Stephens C. Psychological outcomes in disaster responders: A systematic review and meta-analysis on the effect of social support. *International Journal of Disaster Risk Science* 2018; 9:68–82.
 51. Kazancıoğlu, H. *Sosyal Hizmet ve Maneviyat (Kitap Tanıtımı)*. İnönü University International Journal of Social Sciences (INIJOSS) 2019; 8(1):329-331.
 52. Ferrara E, Yang Z. Measuring emotional contagion in social media. *PloS One* 2015; 10(11):e0142390.

53. Müller N. Infectious diseases and mental health. In: Sartorius N, Holt RIG, Maj M, editors. Key Issues in Mental Health. Basel: S. Karger Ag. 2014. p. 99–113.